

greco-llatí PHANTASMA; potser, en efecte, no es pot negar del tot aquell encreuament, però tenint en compte que παλμός no està documentat en llatí ni en romànic, és clar que abans de tot hem de tenir en compte que hi ha d'altres casos paral·lels a aquest de vacil·lació entre -AGMA (> -AUMA) i -ASMA: PEGMA > cast. *pelma*, PHLEGMA > cat. *fleuma* (i, a la inversa, HAEMORRHEUMA > -EGMA > cat. *morenes*), i sobretot el de SMARAGDUS > cat., oc. *maragde*, mentre que d'altra banda tenim fr. *émeraude* i cast. *esmeralda*, ço que ens deixa veure un estat de gran tramostada i trasbals en aquestes term. sàvies d'hellenismes poc assimilats.

En català, la variant amb *l* ja apareix en algunes històries populars del S. xv, en el verb, que pren el sentit d'«astorar, sobressaltar», en un dels *eximplis* aplegats per Ag. en la seva *Col·lecció* («molt merevellat e *spalmat*, cridà ---», veg. *DAG*. i *AlcM*), i l'assenyala també en una *Selva de consonants* que crec mallorquina i del S. xviii. En aparença *espaumar* podria sortir de *espalmar* per vocalització de la *l*, però el canvi es pot haver produït en tots dos sentits en català (on tan corrent és el canvi del tipus *malaute* > *malalt*), i no solament en català sinó ja en llatí vulgar, com ens deixen veure tant el fet que -GM- > -UM- és un trànsit més obvi fonèticament, com la coexistència de les tres variants documentades, des d'antic en certs casos, i fins ja en ll. vg. (com en el cas present o en el de SAGMA).

Quant al català, el fet és que, sobretot la forma amb *u*, es demostra ufanosa en el nostre mot, des d'abans del S. xix. En un vell romanço bilingüe: «dieciséis leguas caminan --- / 'cabadas las <setze l>leguas, don' Arbona s'hi esmayava», on la versió G canvia això en «queda tot' *espalmada*» (MilàF, *Romllo.*, 243.27); «puig contra tot mal de *espalma* / sou singular Advocat: / siau nostre amparo y guia, / Sant Pau Apòstol sagrat», en els vells Goigs del santuari de StPau de Ribes de Sitges (1957, però molt antics); «la va sorprendre com *espalmada*, ab la vista aixecada al cel», Genís Ag. (*Júliia*, 85); «vaig quedar-me *espalmat* y tonto, sense saber com pendre-ho, allò que jo judicava com una traydoria del amic y una desaprensió de la mossa», MVayreda (*Puny.*, 1, 55 (49)); «els xais, arremolinats i *espaumats* de terror, llevaven la testa i no gosaven ni belar», Coromines (*Supèrbia, A recés d. Tam.* v, 239, comprovat en l'original).

Tant o més viu a Mallorca que en el Princ.: «hi ha dies en què 'l fret *espauma*», Joan Rosselló (*Manyoc*, 24), i diverses cites en *DAG*. i *AlcM*.

En llengua d'oc ja es troba *s'espalmar* «se pâmer» c. 1200 en el *Fierabràs*, diverses vegades (encara que *psamar* i *plasmare* són segurament més freqüents, Rayn. iv, 446). Modernament en diversos parlars gascons, etc.: bearn. *espaume* «trouble, émotion, frayeur» (Lespy-R.), gascó *espalma*, *espauma* «alarmer, saisir d'émouvante, émouvoir violemment, suffoquer» i *espalmo*, -aume un i altre en el Gers (Palay i, 526b); i així es retroba en diversos parlars d'oïl antics i moderns: allí combinat amb l'afèresi que ha afectat el fr. mod. *se pâmer*; «mon bon prestre *se pauma*», Joinville, «et la franke roïne revint de *paumison*», Chevalier au

Cygne, «arière cheit, si se *pauma* / et quant del *paumison* leva, / pur sun signur tost enveia», Marie de France, «la roïne se *repasma*, et fu grant piece en *paumison*», Ménestrel de Reims; avui arriben casos d'això fins a Champagne: Mouzonnais *paumi* adj., i verb *paumi(r)* «pâmé, se pâmer» (Goffart, *Rev. de Champ. et de Brie*, 1898, 78). D'altra banda en sard: logud. *isprammare* 'espantar' i campid. *sprama* 'espant, horror' que deuen sortir de *sparm-* < *spalm-*, com observa Jud (*Rom.* XLIV, 158-9; cf. *ibid.*, p. 122).

Una altra variant vulgar, amb -i-, sens dubte és menys antiga, com sigui que el canvi de -sm- en -im- és evolució purament fonètica i normal en català. Ho trobem amb aquesta alteració a la Garrotxa i Empordà (*AlcM*). Ho anotava el meu pare a Llers com a més o menys equivalent d'*esblaimar*: «les fulles estaven *espaïmades*: com que no plovia ---» (1898). I després algun cop ho va escriure ell mateix: «*espaïmat* davant del llit, on el meu fill es moria, llampeguejant-li els ulls ---» (Coromines, *Quan un s'acosta a la ciutat* II, comprovat en l'original de c. 1907, si bé canviat pel més corrent *espalmat* en la 1.ª ed., p. 202).

DERIV.: *Espasmar-se* [JoMartorell, Ag. I, 209]; *espalmat* [S. xv, supra, i *DAG*.]; «yo havia sentit llegir de debò una carta que m'havia de deixar *espalmat*», Genís Ag. (*J. Fl.*, 1876, 326), «—Però què té 'n Matheu? — Aquest estava groc, *espalmat*, y tot era moure 'l cap a un y altre cantó, tapant-se les orelles», NOLLER (*Notes de c.*, 34); *espaïmar-se* emp., Gxa., *espaïmada*. *Espasmòdic* [Lab. 1839], derivat savi del gr. *σπασμώδης* id.; *espasmàtic*. *Espasmàtiu*. *Espasmós*.

Altres derivats de *σπάω*: *Epispàstic* 'vesicant', derivat de *ἐπισπάω* 'jo atrac'; modernament s'usa *espàstic* (EdFontserè l'afegia c. 1925 al seu *DOrt.*) 'que pateix d'espasme o arronsament', 1868, *SLitCosta*; com a terme medical, de *σπαστικός* id. *Antispast*, *antispasi*, *antispàstica*.

CPT.: *Polispast*, de *πολύσπαστος* 'màquina formada per diverses politges, amb les quals, estirant els pesos, els aixeca'.

¹ *Festgabe Blümner*, Zurich 1914, p. 335; *Essais d'Étym. et de Critique Verbale Latines*, 58, n. 1; *VRom.* v, 183; Rohlf's, *ZFSL* LII, 124.

⁴⁵ *Espasolí*, *espasot*, -ota, V. *espasa* *Espassa*, *espasament*, *espassar*, V. *pas* *Espàstic*, V. *espasme*

ESPAT, de l'al. *spat* id. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*. En alemany ja apareix en el S. xii; en francès, que degué servir d'intermediari, des de 1753.

DERIV.: *Espàtic* [1868, id.].

CPT.: *Feldespat* [1868, id.; Careta, *Barbr.*], al. *feldspat*, pròpiament 'espat del camp', *feldespatíc*.

⁵⁵ *Espata*, V. *espasa* *Espaterrar*, -tarrar, *espaterrant*, *espaterrament*, V. *pota* *Espàtic*, V. *espat*

ESPATLLA, 'part posterior del múscle' o, en general, 'el múscle, part superior i lateral del cos a cada costat del coll', del ll. tardà *SPATŪLA* 'omòplata', abans